## EVZÂÎ

Zamanının bir tanesi, asrının ilimde önderi, Allahü teâlânın rızâsı için her şeyini feda eden büyük fıkıh âlimi. Tebe-i tâbiîndendir. İsmi Abdurrahmân bin Amr bin Muhammed'dir. Künyesi, Ebû Amr'dır. Ba'lbek'te doğdu. Hayatının sonlarına doğru Beyrut'a gitti. Burada kendisine kadılık vermek istediler. Fakat O, bunu kabûl etmedi. Orada yerleşti. Ders vermekle meşgûl oldu. 157 (m. 774) Beyrut'ta vefât etti. Birisi, rü'yâdan anlıyan birine gidip, "Dün gece, rü'yâmda, magrib tarafından çıkıp, göğe doğru yükselen ve sonunda gökte kaybolan bir demet fesleğen gördüm" dedi. Rü'yâyı yorumlayan zât, "Rü'yân doğrudur. Evzâî ( radıyallahü anh ) vefât etti" dedi. Araştırdıklarında, o gece Evzâî hazretlerinin vefât ettiğini gördüler. Vefâtı hakkında değişik rivâyetler vardır.

Evzâî, Yemen'de bir yer veya Şam'ın Feradız kapısı dışında bir köydü. Yemen'de bir kabile olduğu da söylenmiştir. Oraya bir ara gitmişti. Onun için bu ismi aldı. Edebiyatta, yazı ve güzel konuşmada çok kabiliyetli olup, herkes tarafından beğenilir takdîr edilirdi. Sâlih bin Yahyâ, "Beyrut Târihi" kitabında "Evzâî'nin ( radıyallahü anh ) Şam'da çok itibarı vardı. Hattâ idârecilerden daha fazla hürmet ve itibar görüyordu. O'nun fıkıha dâir "Sünen" isimli kitabı ile "Mes'eleler" adında bir eseri vardır. Kendisine yetmişbin mes'ele sorulup hepsine cevap verdiği söylenir. Hakem bin Hişâm zamanına kadar, Endülüs'te, fetvâlar onun ictihâdı üzerine verilmiştir." Velîd bin Müslim, "İbâdet konusunda ondan daha çok ictihâd eden birini görmedim" demektedir.

Şam ve Magrib (Fas, Tunus, Cezayir) halkı, Mâlikî mezhebine mensûb olmadan önce Evzâî hazretlerinin mezhebine tâbi idiler. Mezhebi, Endülüs'e Emevîler'le girmiştir. Mensûpları kalmadığı için mezhebi daha sonra unutuldu. Mezhebinin kayboluşu hicri üçüncü asrın ortalarına rastlar.

Atâ bin Ebî Kesir, Zührî, Muhammed bin İbrâhîm et-Teymî'den hadîs bildirdi. Şû'be, İbn-i Mübârek, Yahyâ bin Hamza, Yahyâ el-Kettan, Ebû Âsım ve başkaları da ondan hadîs nakletmişlerdir.

Zamanının en büyük âlimi ve en faziletlisi idi. Zühd ve takvâsı pek çok idi. İbâdet etme konusunda çok gayretli idi. Gecelerini, namaz kılmak, Kur'ân-ı kerîm okumak ve ağlamakla geçirdiği bildirilir. Ümeyye bin Yezîd bin Ebî Osman; "Evzâî ibâdeti, verâ'ı (haramlardan sakınmayı) ve hakkı (doğruyu) söyleme özelliklerini kendisinde toplamıştı" der. İbn-i Sa'd da onun için, "İlmi geniş, fıkıh bilgisi pek çok, fazla hadîs bilen, seçkin ve fazîletli, hadîs ilminde, sika (güvenilir, sağlam) sadûk ve güvenilir bir âlimdir" der. Ebû İshâk Fezârî der ki, "Eğer bana seçme izni verselerdi, bu ümmet için Evzâî'nin mezhebini seçerdim. Çünkü, o her yönüyle yetişmiş derîn bir âlimdir. O zamanki insanlar bir güçlükle karşılaştıkları zaman, hemen ona koşarlardı." Muhammed bin Âclan da, "İnsanlara ondan daha çok nasîhat eden bilmiyorum." Halife Mansûr, Evzâî hazretlerine çok hürmet eder, onun nasîhatlerine kulak verirdi. Beşîr bin Velîd der ki: "Evzâî"yi ( radıyallahü anh ) gördüm, huşû'dan dolayı gözleri görmiyen bir kimse gibi idi."

Velîd bin Mezîd, "Annesinin himâyesinde fakîr bir yetim olarak büyüdü, terbiye gördü. O kadar edebliydi ki, sultanlar bile onda bulunan terbiye ile çocuklarını terbiye etmekten âcizdiler. Ondan boş bir söz işitmedim. O konuştuğunda, mutlaka dinleyenin ihtiyâcı ve ona gerekli olan şeyleri söylerdi. Kahkaha ile güldüğünü asla görmedim. O, âhıreti anlatmaya başlayınca ondan başka orada ağlamayan kalmazdı" demiştir.

Rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden bazıları şunlardır:

"Bir kimse sadaka verir, sonra vazgeçerse, bir şeyi yiyip sonra kusan, sonra dönüp kustuğunu yiyen köpek gibidir."

"Kul öldüğü zaman, namazı başının yanında, verdiği sadakası, sağında, tuttuğu orucu göğsünün yanında olur."

"Îmân, yetmiş küsur hasletdir. En büyüğü: Lâ ilahe illallah'ı dili ile söyleyip, ma'nâsına kalbiyle inanmak. En küçüğü ise, yoldan, eziyet veren bir şeyi gidermek."

Evzâî ( radıyallahü anh ), Resûlullahın akrabasından birinin günâh işlediğini gördüğü zaman, "Sakın Resûlullaha ( aleyhisselâm ) olan yakınlığınız, sizi aldatmış olmasın. Çünkü o, kızı Fâtıma'ya ( radıyallahü anha ) "Kızım, kendini Cehennem ateşinden kurtarmaya bak. Çünkü ben senin nâmına Allahü teâlâdan bir şey te'mîn edemem" buyurmuştur.

İmâm-ı Evzâî, Halife Ca'fer'e nasihatte bulunurken; Cebrâil (aleyhisselâm) bir gün Peygamber efendimize ( aleyhisselâm

) gelmişti. Resûlullah ( aleyhisselâm ), Cebrâil'e (aleyhisselâm) "Yâ Cebrâil! Bana Cehennemi anlat" diye buyurdu. Cebrâil (aleyhisselâm) da "Allahü teâlâ Cehenneme emretti. Bin sene iyice kırmızılaşıncaya kadar yandı. Bundan sonra bin sene daha yandı. Sapsarı oldu. Bin sene daha yanıp, simsiyah oldu. Onun için Cehennem koyu ve siyahtır. Alevleri ve parçaları parlamaz; seni Peygamber olarak gönderen Allahü teâlâya yemîn ederim ki, Cehennem elbiselerinden birisi, dünyâdakilere gösterilmiş olsaydı, hepsi ölürler idi. Eğer, Cehennemin içecek kovalarından bir tanesi, dünyâ suyuna dökülmüş olsaydı, ondan tadan herkes ölürdü. Eğer, Allahü teâlânın bildirdiği zincirden bir arşın, dünyâdaki dağlar üzerine konulsaydı, bütün dağlar erirdi. Bir kimse Cehenneme girip, çıksaydı, yeryüzündekiler onun kokusundan ölürlerdi." Bunun üzerine Peygamber efendimiz ağladılar. Resûlullah ( aleyhisselâm ) ağlayınca, Cebrâil (aleyhisselâm) da ağladı ve "Yâ Muhammed ( aleyhisselâm ) sen de mi ağlıyorsun, halbuki Allahü teâlâ senin gelmiş ve gelecek bütün günâhlarını bağışladı" deyince Resûlullah ( aleyhisselâm ), "Allahü teâlâya şükredici bir kul olmıyayım mı?" buyurdu. Resûlullah ( aleyhisselâm ) ile Cebrâil (aleyhisselâm) ağlarlar iken, gökten bir ses, "Yâ Muhammed ( aleyhisselâm ) ve yâ Cebrâil (aleyhisselâm) şüphesiz Allahü teâlâ sizi, günâh işlemiyecek şekilde yarattı. Onun için, yâ Muhammed, Allahü teâlâ seni bütün Peygamberlerden üstün kıldı. Yâ Cebrâil! Seni bütün gök meleklerinden üstün kıldı." dedi. "Ey mü'minlerin emîri! En üstün şey takvâdır. Çünkü, kim, Allahü teâlâya itaat için şeref isterse, Allahü teâlâ onu yükseltir. Kim de şerefi günâh işlemek için, isterse, Allahü teâlâ onu alçaltır" Halifenin yanından ayrılırken, Halife ona çok miktarda hediyeler vermek istedi. Fakat kabûl etmedi. Şöyle buyurdu: "Benim ona ihtiyâcım yok. Ben nasîhati, dünyalık karşılığında satmadım."

Evzâî hazretleri buyurdular ki; "Allahü teâlâ bir kavim için kötülük dilerse, onlara mücâdele kapısını açar, onları iş yapmaktan alıkoyar." Çoğu kendi kendine "Seni yaratan ne kadar yüce. Yağa benzer bir şey vermiş onunla görürsün. Kemikle işitirsin. Bir et parçası ile konuşursun."

"Kul, dünyâdaki her ânından kıyâmette hesaba (sorguya) çekilecek. Hem de gün gün, saat saat. Bu durumda, Allahü teâlâyı anmadığı biran karşısına çıkınca, pişman olur ve kendini parçalamak ister." "Bizim, hayatlarına yetiştiğimiz insanlar şöyleydi; Gece uykusundan en erken uyanırlar, sabah namazını vaktinde kılarlar, sonra bir müddet âhıret işlerini, akıbetlerinin (sonlarının) ne olacağını düşünürlerdi. Bundan sonra kendilerini fıkıh (dînî bilgileri) öğrenmeye ve Kur'ân-ı kerîm okumaya verirlerdi."

"Bir din kardeşiyle karşılaşmak, maldan ve çoluk çocuktan daha hayırlıdır (iyidir)." "Halkın bize verdiği her şeyi kabûl etseydik kıymetimiz kalmazdı."

"Resûlullahtan sana bir hadîs-i şerîf ulaştığı zaman, ondan başkasını söyleme, onu değiştirme, çünkü, Resûlullah ( aleyhisselâm ) Allahü teâlâdan aldığını bildirmektedir."

"Eshâb-ı kiramda şu beş haslet (özellik) vardı: Cemâate devam, Resûlullahın sünnetine uymak. Câmi yapmak, Kur'ân-ı kerîm okumak ve cihâd (İslâmiyeti yaymak) etmek."

"Bir bid'at ortaya çıkaran kimsenin verâ'ı (şüphelilerden sakınma) kalmaz."

"İbâdet maksadı dışında fıkıh öğrenenlere, şüphelilerle, haramları helâl göstermeye uğraşanlara yazıklar olsun."

Namazda huşû'nun nasıl olacağını sordukları zaman Evzâî hazretleri şöyle cevap verdi: "Gözleri aşağı düşürüp, önüne bakmak, yanlarını kabartıp, şişirmeyip, alçaltmak ve bir de kalb yumuşaklığı, ya'nî üzüntülü bir vaziyette durmak. Gösteriş olunca huşû' gider."

Misâfire ikramın ne olduğunu soranlara Evzâî ( radıyallahü anh ) "Güler yüz ve tatlı dildir" diye cevap verdi. Evzâî hazretleri, Ömer bin Abdülazîz'in ( radıyallahü anh ), kendisine yazdığı bir mektûbtan şöyle bildirir: "Ölümü çok hatırlıyan kimse dünyâya rağbet etmez. Ağzından çıkan her sözün hesaba çekileceğini bilen az konuşur ve ancak lüzumlu sözleri söyler."

Yine buyurdu ki: "Süleymân (aleyhisselâm) oğluna "Ey oğlum! Allahü teâlâdan kork. Çünkü Allahü teâlâdan korkmak her şeyi yener." "Mü'min az konuşur, çok iş yapar. Münâfık, çok konuşur, az iş yapar."

"Sünnete uymakta sabırlı ol. Daha önce yaşamış olan büyüklerin durduğu yerde dur. Söylediklerini söyle, sakındıklarından sen de sakın. Onların yoluna gir. Îmân sözle, söz amelle, bunların üçü (îmân-söz-amel) ise ancak

Peygamberimizin ( aleyhisselâm ) bildirdiklerine uygun ise doğrudur. Büyüklerimiz, îmânı amelden, ameli de îmândan ayırmazlardı. Îmân bunların hepsini içine alan bir isimdir. Amel de îmânı doğrular. Kim diliyle inandığını söyler, fakat, kalbiyle inanmaz, ameliyle de inancını ve sözünü doğrulamazsa, onun îmânı kabûl edilmez. Âhırette zarara uğrıyanlardan olur.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Miftâh-üs-se’âde cild-1, sh. 340, cild-2, sh. 17, 77, 165, 218, 242

2) Meşâhir-i Eshâb-ı güzîn, sh. 177

3) El-A’lâm cild-3, sh. 320

4) Fihrist 227

5) Vefeyât-ül-a’yân cild-3, sh. 127

6) Hilyet-ül-evliyâ cild-6, sh. 135

7) Tehzîb-ül-esmâ ve’l-luga cild-1, sh. 298

8) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 241

9) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 178

10) Tehzîb-üt-tehzîb cild-6, sh. 238

11) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1004